

власну поведінку. Власне емоційність є однією з визначних фундаментальних характеристик особистості. Тож перед педагогом стоїть завдання формувати емоційну грамотність дитини.

Література

1. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста – М.:ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио, 2000. – 464 с.
2. Міронова Н. Роль казки на особистість дитини // Дошкільне виховання, 2007. – № 5. – С. 12-13.
3. Марина Машовець. Казка і патріотизм // Дитячий садок, 2010. - № 33. - С.18-19.
4. Карпенко С. Казка як засіб розвитку словесної творчості // Дошкільне виховання, 2009. - №10. – С. 23-24.

Т. Р.Цьомик,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –ст. викладач Т.Т. Маринчук

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ РОЛІ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. Мистецтво є складним видом естетичної діяльності людини, у процесі якої вона створює естетично впорядковану суб'єктивну реальність, спілкується з художніми творами, пізнає світ, перетворює його і саму себе. На думку Л.С.Виготського, «мистецтво є загальнолюдська техніка почуття, знаряддя суспільства, за допомогою якого воно залучає до кола соціального життя найінтимніші і найособистісніші сторони нашого ества» [2, с. 239]. Тому у формуванні моральних та естетичних якостей особистості мистецтво відіграє надзвичайно важливу роль. Від самого початку навчання школярів слід залучати до спілкування з творами мистецтва.

Аналіз останніх досліджень. Роль мистецтва у формуванні особистості неодноразово розглядалася у працях педагогів, психологів, мистецтвознавців та культурологів. Зокрема, у дослідженні С.Виготського, присвяченому психології мистецтва, розкриваються головні функції мистецтва в їх впливах на особистість [2]. Є.Назайкінський, вивчаючи психологію музичного сприйняття, також розкриває виховний потенціал музичного мистецтва [5]. У педагогічному дослідженні О.Рудницької розкривається сутність виховного впливу мистецтва у процесі розвитку особистісних якостей [6].

Мета статті. У процесі сприйняття творів мистецтва школярі навчаються глибоко усвідомлювати світ його художніх цінностей, співвідносити їх з власним життєвим досвідом, розвивати свої творчі здібності і моральні якості. Сприйняття мистецтва допомагає особистості, що формується, стверджуватись, виховувати свої емоційні і розумово-вольові якості, віднаходити своє життєве призначення. Спираючись на дослідження у галузі мистецтвознавства, педагогіки і психології, автор статті ставить за *мету* розкрити ключові теоретичні положення про роль мистецтва у формуванні естетичних і моральних якостей особистості.

Виклад основного матеріалу. Більшість сучасних дослідників наголошує на тому, щометою мистецтва є вдосконалення людини та суспільства, створення її ціннісної орієнтації у світі, розвиток її творчого духу. Специфіка мистецтва полягає у тому, що воно в естетично впорядкованій формі та засобами художньої виразності, які невіддільні від емоційного впливу, розвиває всезагальну, універсальну творчу здібність людини, здатну реалізуватись у будь-якій галузі її діяльності і пізнання.

Висловлене твердження з особливою актуальністю ставить проблему впливу мистецтва на формування духовного світу особистості. Адже художні твори з певною тематикою, змістовністю, стилістикою тощо можуть вплинути на появу як високодуховної особистості з високими моральними та естетичними запитами, так і аморальної істоти з нищими потребами та буртальним світоглядом.

Як форма суспільної свідомості, мистецтво втілює світогляд певного типу суспільства та є соціальним за своєю сутністю, яка виявляється у специфіці його мети та предмету. Узагальнюючи погляди соціологів, мистецтвознавців, педагогів, психологів (Л. Виготського, Л.Кагана, М. Кагана, М.Сохора, О. Рудницької та інших), можна визначити мету мистецтва як вдосконалення людини та суспільства, ціннісну орієнтацію людини у світі, розвиток її творчого духу. Предметом мистецтва постає реальна дійсність, яка відображається у своїй цілісності та загальнолюдській значущості. *Специфіка мистецтва* полягає у тому, що воно в естетично впорядкованій формі та засобами художньої виразності, які невіддільні від емоційного впливу, розвиває всезагальну, універсальну творчу здібність людини, здатну реалізуватись у будь-якій галузі її діяльності і пізнання (політиці, науці, педагогіці, побуті, фізичній праці, художній творчості тощо).

Різноманітні підходи у сучасній культурології і мистецтвознавстві виокремлюють різну кількість функцій мистецтва, зберігаючи єдність у тлумаченні мистецтва як системного явища, що передбачає цілісне сприйняття. Кожний із дослідників виділяє свій індивідуальний набір функцій, досить часто не подаючи чіткого критерію їх визначення. Є.Назайкінський, наприклад, вказує на дев'ять функцій мистецтва: 1) задоволення потреби у пізнанні, 2) реалізація потреби у творчості, 3) задоволення потреби в естетичній насолоді, 4) самовиховання, 5) художнє переживання, 6) розрядка, 7) компенсаторна функція, 8) функція стимулювання інших видів діяльності, 9) формування певного тону, стану, настрою [5]. С.Рубінштейн і П.Сімонов вбачають головну функцію мистецтва у пізнанні, О.Леонтьєв – у задоволенні потреби очищення, катарсису [1, с. 100]. Усі функції завжди проявляються у тісних внутрішніх взаємозв'язках, що ускладнює визначення першорядних. Для процесу формування особистості найбільш важливими вважаємо етичну, гедоністичну, пізнавально-евристичну та естетичну функції.

Сучасні дослідження у галузі психології, педагогіки та мистецтвознавства головний акцент роблять на пізнавальному аспекті художньої творчості. Концепція художньої діяльності М. Кагана, яка ґрунтується на творчому розвитку і переосмисленні ідей Л. Виготського, С. Рубінштейна, Б. Ананьєва, О. Леонтьєва, побудована навколо твердження, що мистецтво виконує пізнавальну, комунікативну, ціннісно-орієнтаційну і перетворюючу функції [3].

Особливо значимою є етична функція мистецтва. У процесі сприймання, при досягненні образу і змісту певного художнього твору, мистецтво впливає на склад думок і почуттів людини.

Виховна функція мистецтва під час художнього сприйняття його творів здійснюється завдяки тому, що воно одночасно впливає і на почуття, і на свідомість людини. Нероздільність цього процесу, його інтегративність складають специфіку впливу мистецтва на формування духовного світу особистості та пояснюють його продуктивність. Емоції, викликані у процесі комунікації з художнім твором, мають велику дієву силу.

Гедоністична функція мистецтва також відіграє суттєву роль у процесі виховання особистості і тісно пов'язана з функцією етичною. Вона проявляється у тому, що мистецтво є сферою свободи та відображенням майстерності митця, які дають людині насолоду. У цьому криється психологічна цінність мистецтва. Психолог Л.С.Виготський виділяє головний ефект, який має бути присутнім при сприйнятті будь-якого зразку художньої творчості, поза яким вона, як факт мистецтва, не може існувати. Твір мистецтва, на думку російського дослідника «вносить ... стрій і порядок у наші витрати душі, у наші почуття» [2, с.272]. Л.С. Виготський формулює закон естетичної реакції, що діє у мистецтві усіх часів і народів. Реалізація цього закону і впорядковує людські почуття. Зміст естетичної реакції – ефект, що розвивається «у двох протилежних напрямках, який у завершальній точці, ніби у короткому замиканні, знаходить своє знищення...Цей процес ми схильні визначати словом «катарсис»» [там само].

Естетична функція мистецтва полягає у формуванні творчого духу та ціннісних орієнтирів особистості, сприянні розвитку її естетичного смаку, здібностей на потреб.

Сприймаючи художній твір будь-якого виду мистецтва, особистість співвідносить його із системою естетичних цінностей. Джерелом естетичної насолоди стає художня форма, яка знаходиться у гармонійній єдності зі змістом. Враження від спілкування з художнім твором може бути охарактеризовано як насолода, тобто як сильна позитивна емоція, що має багато спільного з відчуттям радості і пов'язана з ефектом катарсису. Отже, отримання естетичної насолоди веде до усвідомлення змісту художнього твору і є необхідною умовою цього процесу. Радість несе в собі і залучення до активної творчості, ігровий аспект присутній і при сприйнятті художнього твору. Естетична насолода і радість – обов'язкові умови усвідомлення художнього змісту. Виховання базових цінностей проекту самореалізації – пошук гармонії і досконалості, установка на життєтворчість, створення символічних світів, наповнених особистісними смислами, - здійснюється значною мірою завдяки естетичній функції мистецтва.

Пізнавально-евристична функція мистецтва полягає у тому, що мистецтво завжди є особливою формою знання і просвіти.

Виховний потенціал мистецтва настільки могутній, що він здатний формувати поведінку людини, її вчинки і дії незалежно від того, скільки часу пройшло з безпосереднього сприйняття того чи іншого мистецького твору. Мистецтво черпає свій зміст та засоби виразності з реальної дійсності, відбираючи найбільш значиме в естетичному плані для особистості.

У розвитку емоційності особистості велику роль відіграє музичне мистецтво, сприйняття якого потребує особливої емоційної, інтуїтивної та інтелектуальної роботи. Власне музичне сприйняття можна визначити як «емоційний сенсорно-інтелектуальний процес пізнання та оцінки музичного твору» [7, с.103]. Г. Тарасов виділяє три типи сприйняття музики – «видовищно-подієвий», «емоційний», «звичайного слухового орієнтування» та наголошує, що специфічність музичного мистецтва зосереджена у другому типі сприйняття – емоційному, у сприйнятті як спілкуванні [8, с.52].

У багатьох дослідженнях Б.В. Асаф'єва, О.Н. Сохора, В.В. Медушевського та інших музикознавців і соціологів підкреслено провідну роль спілкування у процесі сприйняття музики та розвитку емоційності особистості. Спілкування як діяльність у музичному сприйнятті має творчий перетворювальний характер, адже у процесі сприйняття формується художній образ. Л.Виготський у «Психології мистецтва» визначає сприйняття як «складну конструктивну діяльність, яка здійснюється слухачем або глядачем. Сутність її полягає у тому, що з отриманих зовнішніх вражень реципієнт сам будує і створює естетичний об'єкт [2, с.279].

Окрім усього вище зазначеного, мистецтво володіє здатністю відтворити цілісне сприйняття дійсності, що базується на взаємодії емоційного, інтуїтивного та інтелектуального начал.

Висновки. У підсумку огляду сучасних наукових поглядів на роль мистецтва у формуванні особистості можна прийти до наступних висновків. По-перше, головною метою мистецтва є вдосконалення людини та суспільства. По-друге, мистецтво формує емоційне та естетичне відношення людини до дійсності, розвиваючи почуттєву сторону особистості. По-третє, наслідком спілкування особистості з творами мистецтва є усвідомлення змісту, отримання естетичної насолоди і радості, пізнання оточення і самої себе, відкриття у собі нових емоцій і почуттів. Завдяки своїй здатності відтворювати цілісне сприйняття дійсності, мистецтво здатне врівноважувати емоційне, інтуїтивне та інтелектуальне начала, формуючи гармонійну особистість з розвиненими естетичними потребами.

Література

1. Восприятие музыки: Сборник статей / Под ред. В.Н. Максимова. – М.: Музыка, 1980. – 256 с.
2. Виготский Л.С. Психология искусства / Под ред. М.Г. Ярошевского. – М. Знание, 1987. – 344 с.
3. Каган М.С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа / М.С.Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328с.

4. Коган Л.Н. Всестороннее развитие личности и культура / Л.Н.Коган. - М.: Просвещение, 1987. - 387 с.
 5. Назайкинский Е.О психологи музыкального восприятия / Е.Назайкинский. - М.: Музыка, 1972. - 384 с.
 6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник/ О.П.Рудницька. - Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. - 360 с.
 7. Тарасова К.В. Онтогенез музыкальных способностей / К.В.Тарасова. - М.: Педагогика, 1988. - 176с.
- Тарасов Г.С. Проблема духовной потребности (на материале музыкального восприятия). / Г.С.Тарасов. - М.: Наука, 1979. - 242 с.

А.С.Чернятинська
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –ст. викладач, доцент І.Г. Барановська

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Важливим завданням сьогодення є становлення творчої активної особистості, здатної вносити прогресивні зміни в життя суспільства, здійснювати вибір, ставити й розв'язувати проблеми, бути винахідливими, мати багатий внутрішній світ, високі естетичні ідеали.

Естетичне ставлення малят до світу, до різних видів мистецтва формується переважно під впливом стихійних факторів соціального оточення, зокрема засобів масової інформації. Діяльність сучасних закладів дошкільної освіти спрямована на різнобічний розвиток особистості дошкільника, відповідно її задатків, нахилів, здібностей, культурних потреб. Малюки часто перебувають «у полоні емоцій», оскільки не здатні керувати своїми почуттями, що може призводити до імпульсивності поведінки, ускладнень під час спілкування з однолітками й дорослими. Дошкільна освіта спрямована на формування в дітей здатності усвідомлювати і контролювати свої переживання, розуміти емоційний стан інших людей, регулювати довільність своєї поведінки за моральними нормами та законами краси.

Творча душа людства, в тому числі й українського народу, витворила справжні шедеври виховання у дитини почуття прекрасного: від маминої колискової пісні до складних видів мистецтва, якими може оволодіти людина протягом життя, якщо їх основа закладена у дошкільному дитинстві. Будучи спрямованим на формування творчої особистості, здатної адекватно сприймати прекрасне і потворне, наділеної чуттям міри у творенні художніх цінностей, естетичне виховання передбачає розвиток почуттєвої сфери особистості, з якою тісно пов'язаний її моральний світ.

Аналіз попередніх досліджень. Теорія естетичного виховання дошкільників сформована на основі наукових висновків психологів (Л.Божович, Л.Виготського, І.Кона, Б.Теплова та ін.) та педагогів (О.Апраксіної, Н.Ветлугіної, Д.Кабалевського, С.Русової, С.Сухомлинського, В.Шацької та ін.). У ХХ ст. теорія естетичного виховання дошкільників збагачується результатами наукових досліджень, здійснених Д.Джолою, В.Ждан, В.Котляром, Н.Кириченко, Л.Макаренко, С.Науменко, Г.Підкурманною, С.Русовою, Л.Шульгою, А.Щербою та ін. Помітною в цей час стає тенденція до оновлення змісту естетичного виховання в дитячому садку.

У Національній доктрині розвитку освіти України ХХІ століття визначено основну мету освіти, яку спрямовано на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвитку художньо-творчих здібностей. На початку третього тисячоліття увага науковців спрямована до педагогічних технологій естетичного виховання дошкільників засобами музичного мистецтва (А.Шевчук, Н.Фоломєєва). Сучасна вітчизняна система естетичного виховання дошкільників відображена в «Концепції дошкільного виховання в Україні», у Законі України «Про дошкільну освіту», в «Базовому компоненті дошкільної освіти», у програмах виховання дітей дошкільного віку «Малютко», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське довкілля»